

ВЛАДИМИР

ВСІХ СЛОВЕНОРОСІЙСЬКИХ СТРАН КНЯЗЬ І ПОВЕЛИТЕЛЬ, ОТ НЕВІРІЯ
ТЬМИ ВО ВЕЛИКИЙ СВІТ ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ДУХОМ СВЯТИМ ПРИВЕДЕН В
ЛІТО ОТ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВА 988; НИНІ ЖЕ В ПРЕСЛАВНОЙ АКАДЕМІЇ
МОГИЛО-МАЗЕПОВІАНСЬКОЇ КІЄВСЬКОЇ, ПРИВІТСТВУЮЩОЇ
ЯСНЕВЕЛЬМОЖНОГО ЄГО ЦАРСЬКОГО ПРЕСВІТЛОГО ВЕЛИЧЕСТВА
ВОЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО ОБОІХ СТРАН ДНІПРА, ГЕТЬМАНА І СЛАВНОГО
ЧИНУ СВЯТОГО АНДРЕЯ-АПОСТОЛА, КАВАЛЕРА ІОАННА МАЗЕПИ,
ПРЕВЕЛИКОГО СВОЄГО КТИТОРА, НА ПОЗОР РОСІЙСЬКОМУ РОДУ ОТ
БЛАГОРОДНИХ РОСІЙСЬКИХ СИНОВ, ДОБРІ ЗДЕ ВОСПИТУЄМИХ,
ДІЙСТВІЕМ, ЄЖЕ ОТ ПОЕТОВ НАРИЦАЄТСЯ ТРАГЕДОКОМЕДІЯ, ЛІТА
ГОСПОДНЯ 1705, ПОЛЯ З ДНЯ, ПОКАЗАННИЙ.

ПРОЛОГ К СЛИШАТЕЛЕМ

Служаще обичному уставу, в академії нашой от літ многих
хранимому, се і ми, аще і посліднійшії, недозрілі плоди трудов наших на
позор вам производим, великоіменитіє і благороднії слишателіє! А яко не
іно что, токмо повість о обращенії к Христу равноапостольного князя
нашого Владимира обичним дієвством представити умислихом. Вина
баше, яко то і місту сему прилично і свойственно слишателем мнится
бути: приличен дому єсть образ господина; свойственная пам'ять сином
отшедшого далече отца свого. Се же і дом Владимиров, се і
Владимирова чада, крещенієм святим от него рожденная (что паче всіх
ізящніє на тобі являється, ясневельможний пане, ктиторе і добродію наш,
єму же і строєніє сего отчества Владимирового по царю от бога врученно
єсть, і Владимировими ідей равними єму побідами, равною в Росії
ікономією, лице єго, яко отчеськое син, на тобі показуєш). Убо сего
ізоображеніє прийми от нас, яко того ж великий наслідник, вмісто
привітствія. Зри себе самого в Владимирі, зри в позорі сем, аки в зерцалі,
твою храбрость, твою славу, твоєй любви союз з монаршим сердцем, твоє
істинное благолюбіє, твою іскреннюю к православної апостольской
єдиной католичеськой вірі нашой ревность і усердіє,

ДІЙСТВІЄ 1

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Ярополк

З безди подземних, з огненної вихожду геєнни
Ярополк, братним мечем, люті убієнний,
Брат князя Владимира. Ні! Глагол сей ложний.
Не Владимир мой брат єсть, но враг мой, безбожний
Братоубійця. Кая лєсть! Многажди красно
ім'я будет, но своєї вєщі несогласно.
Владимир — владініє мира знаменуєт,
а брат мой з родственною кровію воюєт.
Брат мой, — о горе! — і сей глагол неістовий:
враг мой, супостат лютий, жрець моєя крові.
Сіє ли знаменіє братней любві? Сіє
усердіє ко брату? О вік мой! О дніє
Лукаві! Да помрачит вас мрак нечаянний!
Но гді єсьм? О люті мні! Гді єсьм, окаянний?
Что вижду? Кієв се єсть. Горе мні! О горе!
Умерши єдиною, се уже повторе
Умерти чаю. Почто, плачевний удоле
адський, послал мя єси сімо? Сіє поле
Большую скорб і позор лютійший імієт:
увидить мя Владимир і паки убієт.
Аще же і не может меч духа убити,
обаче кая туга, кая скорб видіти
Міста сія! Зді княжий престол, зді державу
всеросійської області і толику славу
Брат зависний содержить; аз же приях рани,
аз смерть под'ях горькую, тоєяжде страни
Отчич, дідич, наслідник. Кто от вас, о бозі,
такo владієт миром? Єдин іли мнозі
Промисл віщий імате? Такова ли ваша

правда? Братоубійці честь за казнь прияша!
А єго же убиша, смерті не повинна,
єще низвержен єсть в ров темний! О безчинна
Сонма вашого, бозі! Но как мя сила,
чия вражда на сіє місто понудила
Ізійти з бездн адових? Скорб там велика,
но горіє от огня гризет чоловіка
Зависть неуголима. Зді убо утробу
мою зависть снідаєт; зді мене ко гробу
Болізнь влечет внутрняя. Лучше би умріти
паки; тако не могу, окаянный, зріти
На цвітушую область враждебного брата.
Зді єго сокровища, зді царська палата;
Зді враг мой, на престолі сидя превисоком,
сам честен сий, протчіїх величавим оком
Презираєт. Сам токмо драгий, світлий, златий;
протчії, пред ним просто не сміюще стати,
Гиблють себе смиренно; іний же, под нозі
пав, лежить і бездушен трепещет на мнозі.
Мнозі от іноземних приходять зо дари,
господем зовуть; он же окружен боляри,
Легким степенем сімо і овамо ходить
і, всіх удивляюще, бров горду возводить.
О люті мні! Люті мні! Весьма іще заю!
Весь гину от зависті! І не ощущаю
Утроб во мні зажженних. Вещ єсть невозможна
не завидіти тому, іже брат сий ложна
Імене іскренному брату своєї часті
завидить і зависной не наситить страсті,
Аще не в братней крові меч лютий упоїть.
Коїх убо зол єму желати достоїть?
О граде тяжкий моїм очесам! О злого
жилище розбойника! Добрі такового
Князя достоїн єси, але болізнь чужда
не болить тобі, аще неправда і нужда

Місто імає у тебе. І єще повсюду
проноситься вість, не вім, ізшедше откуду,
Аки би Христов закон в тебе імає бити
і з богами Владимир дерзнет брань творити.
Христе, аще ти єси цар і господь всея
твари, гді суд істинний? Гді правди твоєя
Неложное мірило? Убійця во славі
от тебе вінчан будет і тако державі
Твоєй угождається! Сродственния крови
губитель любим тебе? О суд неістовий!
Но ви, бозі лучшие, привратіте сімо
уми прозорливиє, виждте, что творимо
Зді будет: Владимиру брата не довлієт
убити, брань вознести на богов імієт.
Что вам мнється? Тебі же найпаче, державний
Перуне 1? Виділ єси, когда мя злославний
Убиваше мучитель, і стріл огневидних.
отнюд не пустил єси і сим всіх безбідних
Розбойников сотворил. Вижд, что імає бити:
брат мой тебе самого хоцет сокрушити.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Жеривол волхв, Ярополк

Жеривол

Кто зді тако на боги хулить?

Ярополк

Стой, не бойся.

Жеривол

О люті мні!

Ярополк
Не бойся.

Жеривол
Перуне, устройся.
Поможи, Сильний боже!

Ярополк
Что тако безумен
Стал єси, Жериволе? Или дітоумен
вік тобі возвратися? Ні ли мене віси,
Кто єсьм аз? Стой, не бойся. Кії тамо біси
смущають тя і мещуть?

Жеривол
Вім тя, о владико!
Князь Ярополк єси ти.

Ярополк
Что убо толико
Вид мой тя ужасает?

Жеривол
Мертва тя спишахом,
того ради, видя тя, коліблюся страхом.

Ярополк
Вім, яко на мертвоцев і зріти живії
от трепета не можуть. Но позори сії
Тебі, мню, не страшні суть: ти тайними слови
каменнія от гробов откриваєш крови
І гниющія уже возбуждаєш тіла;
к тому воздушних, лісних і геєнських сила
Духов повинується тобі, а на чари

твоя сонце міниться, померкають зари.
День во тьму облачиться. І недавно в темной
сітующе геєнні, слишахом от земной
Страни глас проходящий, — пініє то бяше
тайн твоїх. Абіє все сонмище наше
Возтрепета, сам токмо цар не ужасеся
і позна глас і, єгда многое стечесея
К нему полчище духов. "Поспішно летіте, —
рече, — Жеривол гласить, что велить, творіте",
І многих посла к тобі.

Жеривол

Всегда аз довольный
любві єго, за что єсьм сам єму невольный,
Ні свобод, в раба єму з тілом і душею
вірнo себе написал кровію моєю.
Недавно он мні присла дар неоцінений,
злат сосуд, нікоєя сили ісполненный,
От него же аще что мало іспиваю,
абіє со мертвими і біси дерзаю
Сходитися. Тебе же нині устрашихся,
яко сили тоєя єще не напихся.
Прости, о владико мой! Не буди твоєму
величію протівно, дам кріпость моєму
Малодушію.

Ярополк

Ність в сем моєй укоризни,
не требі гнушатися царської даровизни.

Жеривол

О вісти сей веселой! Кого вижу, княже!
Ярополк єси, добрі познаю. Коя же
Вини к нам пришел єси от мертвих?

Ярополк
Вас ради.

Жеривол
Како?

Ярополк
В бідах вам ваших желая отради,
Не прийде ли во слух вам, что ваш умишляєт
князь на ви?

Жеривол
Что нове? Он давно являет
Сверіпство своє: уби тебе, брата родна.

Ярополк
Жертва великих богів ність к тому свободна.

Жеривол
Что слишу?

Ярополк
Християнський закон восприяти
Умисли, от богів же всячеськи отстати
хочет.

Жеривол
Га! Га! Га! Га! Га! Істинне слово.
Аз сам без вісти сея (повім нічто ново
і вам невідоме), аз (глаголю вірно),
Аз первий в сем підозріх єго. Лицемірно
начат богом служити. Слиши тайну странну.
Первіє он ко богом і жерцом пространну
імі руку і, єгда жертву приношаше,

Радость, празник, торжество, веселіє наше
бі тогдa; воли толсти і тучніє крaви
Убивaєми бяху, і довольни страви
не боги токмо, но і жерці іміяхом
І не токмо ни мало тогдa не алкахом.
Но — віруй ми, о княже! — жрець Перуна-бога
Добрі чрево ісполнил от тука премного.
Со Перуном (віси, что імам глаголати),
Со Перуном могох мя, грішна, соравняти.
Но уже тую щедрость ізміни. О студа!
Даде вчєра єдного козла, тако худa,
такo престарілого, тако безтілесна,
Такo ізнурєнного, ісохша, безчесна,
тонка, лиха, немощна, безкровна, безплотна, —
Єще ножа не приях, а смерть самохотна
постиже єго. Гнів ли уби єго божий,
Іли якo не бі в нем, кромі лихой кожи
і под кожею костей, тілєсе ни мало.
Что убо мнїтьсє тебі? Кое сє настало
время! Не нам сє нужда творїтьсє, но, стада
Не ядше, ізмруть бозі.

Ярополк

Єще преждє глада
побієт їх Владимир, дерзнувший пролити
Кров братню, дерзнєт он і богєв побити.

Жеривол

О лютой дерзості! Но повіжд ми подрєбну,
Молю, коім образом тако неподобну
смерть под'ял єси. Аз бо ничто же вім іно,
Токмо якo брат брата умертви безчинно.

Ярополк

Відом єсть вам давній наш свар. Но сє не буди.

Дивно: претикаємся часто, суще люди.
Зри же, како не равни братніє бувають
Серця. Уви, над міру себе возвишають.
Владимир, мній возрастом, долженства свого
Ни мало не пом'яну, ни проси мого
он, престарілої отець сущі злоби, мира.
Аз просих, но не бѣше злобі єго мира.
Всемощний, но не могий явним і оружным
Видом мя побідити, побіди безмужним.
Лесть приять вмісто меча; мнѣтся бути мирний
Во слові, во серці же ношаше яд звірний.
З мого ж смиренія он хищніа сіти
Соплет на мя, взиваєт дому посітити
і утвердити завіт. Аз прост і ничтоже
Злого в толицей любві чаях, — но бо може
вірная любов бути, ні распря почиєт,
Где любові знаменія віра не імієт, —
пойдох аки ко брату. О день і час лютий!
Камо ідох, безумен? Три крати на пути
конь преткнуся, три крати вран прелеті черний,
Третій час дне три крати нарекох вечерний.
І воспящаше мя друг, даяй совіт здравий,
Но не воспященни суть божія устави.
Прийдох уже ко дверем, чая яко тіми
Вхожду в дом братний, — во мрак вічний внідох іми,
Єгда бо праг преступих, отсюду і сюду
На мечі мя под'яша. Моїх же оттуду
всіх воєв воспятиша; єдин со двоїми
Всує брахся, весь люті на мечах носимий,
яко медвідь, єму же в перси ловець сильний
Рожен вонзет, мещется всує і бездільний
гнів ярить, і єлико бореться кріпчає,
Толико в онь желізо входить глубочає;
сице аз, бідний, брахся, посліди же тамо

Падох і валявся сімо і овамо
в крові моєй, сугубим путем пустих душу.

Жеривол

Не могу се слишати, но отмстити мушу!
О бозі, помозіте! Аще мої пісні
Сильні суть і можуть что, да пройдуть в безвісні
міста, в дебрі, в пещери, в ріки, в бездни, в гроби,
В глибокія великой матері утроби.
Подвигну мертвих, адських, воздушних і водних
Соберу духов, к тому звірей mnogородних
созову купно, прийдуть змії страховидні,
Гади, смоки, полози, скорпії, єхидни;
совлеку сонце з неба, помрачу світила,
День в нош претворю: яві будет моя сила.

ДІЙСТВИЄ 2

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Курояд жрець

Слишіте празнична рога!
День прийде Перуна-бога,
День шумний, бурний, ужасний,
празник громний, велегласний.
Слишіте, рустії люди!
Доми, орудія, труди,
Торги, купля оставіте,
спішно на празник ідіте!
Воли, крови ізбирайте,
толстії жертви давайте!
Он єсть бог молнієлучний,
любить м'яса зіло тучні.
Слишіте празнична рога!
День прийде Перуна-бога,

День шумний, бурний, ужасний,
празник громний, велегласний.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Піар з Куроядом

Піар
Курояде, престани, престани, престани!

Курояд
Что тако, о Піаре?

Піар
Всує нині страни
Оглашаєш, не будет, не будет днесь жрома
жертва; не движи людей.

Курояд
Невіже! Єсть грома
Празник.

Піар
Чесний Жеривол не готов єсть,

Курояд
Како
Жеривол не готов єсть?

Піар
Не готов єсть всяко.

Курояд
Ко чему єсть не готов?

Піар

Не готов єсть жерти.

Курояд

Дадіте ми, о бозі, да аз тако терти
Возмогу кури моя, яко он всеціло
трет воли безмірня! І на сіє діло
Что єсть нужно, молю тя, повіжд.

Піар

Ність удобна
времені, яко вижу.

Курояд

Річ се неподобна.
Жерти єму ність время? Прелщаєшся, друже,
і віруєш; аз же ні, но чаю, что уже
Он би хотіл, даби бил празник непрестанний"
Дивну вещь реку: видіх, когда напитанный
Многими он жертвами лежаше во хладі,
а чрево єго бяше превеликой кладі
Подобное; обаче в ситості толикой
знаменіє бі глада і алчби великой:
Скрежеташе зубами, на мнозі без міри
движи уста і гортань. І достойно віри
Слово твоє, Піаре: "Время не імієт".
І во сні жрет Жеривол.

Піар

Се не розумієт
Любимий мой Курояд Піарева слова!
Ріх "не імат времені", видя, не готова
Єго бити.

Курояд

Мню, зубов не ізостри іли
не іспразни стомаха.

Піар

Ругаєшся; ні ли
Во гріх не вміняєши дерзок сміх творити
з мужа толь велебного! Что ж імієт бити,
Увіси потом.

Курояд

Почто празника не творить?

Піар

Нині сіє довлієт.

Курояд

То он нас поморить
Гладом,

Піар

Нужда терпіти.

Курояд

Но молю тя, кая
нужда се необична?

Піар

Аз, дрова збирая
На жертву, ходя нині сквозі ліс пустинний,
і се біжаше скорий, простовлас, безчинний
Жеривол і, от землі вихром подносимий,
не позна мя при путі, но неударжимий
Біг творя, пущаше вопль в дебрі необичний,

от всіх же стран пустині страшні і різличні
Отповідаху гласи, і свисти, і кихти.

Курояд
Скорб нікую імієт.

Піар
Сего ради ріх ти,
Яко ність готов жерти.

Курояд
Убо потерпімо,
что се будет. Но се он, се он біжить сімо!

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ
Жеривол, Курояд, Піар

Жеривол
Скорб велія! Люті мні! Скорб, братіє, зільна!

Курояд
Что ти єсть, Жериволе? Престани! Бездільна
Толикая печаль єсть. Аще і что злоє
случиться ти, сотворше совіт, можем тоє
Ісправити і в добрий случай премінити.

Піар
Скажи, да совітуєм.

Жеривол
Ничтоже совіти
Успіють, аще сами не потщаться бозі.
Не вісте ли, о друзі, яко зіло мнозі.

Супостати на богів і на нас возсташа?
Воводять Христов закон.

Піар
Убо, чесность ваша,
Призови силу богів: твоїх они піній
слухати навикоша, ниже повеліній
Преступають.

Жеривол
Нині біх в дебрех непроходних
і созвах безчисленних, лютих, страхородних
Сонм духов неізчетний. Єгда же познаша
нужду мою, скоро всі равним совіщаша
Гласом, яко не треба вести всего полка.
"Ми, — рекше, — увидіхом от слов Ярополка,
Яко князь ваш Владимир, іже скорб толику
наводить, страсть імієт зільну і велику
Ко похоті тілесной і ко мирской власті.
Того ради цариков, іже тіми страсті
Владіють, звати треба. Тріє суть: біс мира,
біс плоті, біс противства божія. Тим віра,
Нам неблагоприятна, коліблется всюди.
Но тії где-сь странствують. Убо наші труди
Будуть в том, да поїщем і пришлем їх скоро".
Се рекше, полетіша поспішно і споро.
Тих на помощ аз чаю.

Курояд
Люті! Что се странно?

Жеривол
Что ти єсть, Курояде?

Курояд
Бозі нечаянно
Возтрепеташа.

Піар
Ність то разві примрак нікий
і мечтаніє ти бисть.

Курояд
О позор великий!
Смотри ж сам.

Жеривол
Знаменіє сіє єсть ужасно!

Піар
Зови сих, Жериволе! Труби велегласної

Піснь Жеривола
Аде, на помощ возстани,
спішно двигни твоя брани,
двигни сили, двигни власти,
твоя імат честь упасти.
Вітре пернатий, воскорі
преносяй корабль по морі,
помощной нам адской силі
подаждь воскоріє крилі.
Летіте, дусі, летіте
нам на помощ, не медліте!
Ізостріте гніва жало:
люто время нам настало.

ЯВЛЕНІЄ ЧЕТВЕРТОЄ
Біс мира, Жеривол

Біс мира

Что се тако нужное і кая потреба
тако скорой помощи, Жериволе?

Жеривол

З неба

О господіє мої, послаша вас бозі.
Не вісте ли, в Києві что твориться? Мнозі
Лжемудрці, лжепророки, хульники возсташа:
пасти імає закон ваш, пасти віра наша.

Біс мира

Кто таких злих навітов вина?

Жеривол

Князь вельможный.

Біс мира

Не бойтесь, дерзайте! Ні ли он, безбожный,
Приймет моїх совітов, аз отмщу сториčno.
Обаче не мню тако: князю ли прилично
Да свою розп'ятому і нищему вию
Христу приклонить? Люті! Аз недоумію
Об'яти се мислю, ниже помисл умний
может сіє сказати. І аще безумний
Сотворить тако, аще от греков прельстися,
вісте ли ви, кому он в сем уподобиться?
Константину 2 оному, іже риболова
Петра, всіх худійшого, і з ним неістова
Шатерей ділателя Павла, во сні п'яний
узрів, тако восприять совіт їх поганий,
Аки би був болярский, і себе в неславу
толикую воверже, яко злату главу.
Не усрамися старцю Сильвестру худому
преклонити смиренно. Всі царського дому

Возсміяшася тогда; ми же наєдині
на мнозі плакахомся і даже донині
Плачем, толику єго погибель помняще.
О Христе! Аще прельстиш і сего і аще
Поймеші Владимира, буди (яко лживий
твердить о тебе народ), буди бог правдивий!
Аз же да не буду цар, да не буду чесний,
да не буду всесильний. Калугеров лестний
Вождь, о мой Жериволе, язык да устроїть
і да много глаголет; мні же надостоїть
Словом прельщати, ділом хощу показати
что могу.

Жеривол

Равно тобі благодарствовати
Не можем ми, о царю! Твоя будет слава,
але твоя сих лестцов побідить держава.

Біс хули

Не менш о сем потщуся і аз, Мире златий!
Зріте же, аще любить істинну розп'ятий.
Яко сам злодій баше (не бо середі двою
злодію розп'ят би був), тако зо собою
І полки злодійськія вести зіло любить.
Кому се ність ізвісно? Сам он гласно трубить
В своєм євангелії. "Не прийдох призвати
праведников, — глаголет, — но грішних вискати".
Тожде ділом являєт. Донелі державний
Владимир ім'я імів доброе і славний
Мужеством бі, і Христу он мняшеся бити
непотребен. Но єгда сродную пролити
Дерзну кров і княжеський сан сотвори мерзкий, —
сотвори себе Христу любима, да дерзкий
Будет оттоль розбойник: убо богов сила
ненавидить всячески толь скверного діла,

Но недолго гріх ходить вольний і безказний,
во слід зlodіянія пойдєт неприязний
Гнів мой: вложу в мисль єму христоненависні
помисли, на язик же наведу безвісні
Хули. Мняшєся тобі, о тектонов сину,
яко Владимир будєт равєн Константану, —
Будєт протіву тебе Іуліян вторий.

ЯВЛЕНІЄ ПЯТОЄ

Біс тіла і Жеривол

Біс тіла

Простіте, аще мало закосних; аз скорий
Всєгда на сицевую помощ, днесь єя же
іщеши, Жериволе!

Жеривол

Ні, о любві княже,
Не на мя пущай стріли; вім, яко твоего
лука язви сладкі суть, но тіла моего
Всі уди, всі утроби твоїх ран суть полни.
Язви князя нашего.

Біс тіла

Но он весь єсть больний
От стріл моїх: триста стріл, ядом напоєнних,
внурих єму во серце, триста жен сочєнних
Біситься любовію.

Жеривол

Но вся отринути
хощєт уже.

Біс тіла

Кто тако жестокий і лютий
Любов єму от'ємлет?

Жеривол

Єдин, убо віси,
єдин безчеловічний всесладкія біси
Христос от душ ізгонить і всім єсть противний.

Біс тіла

Не скорбіть. Покажу вам образ зіло дивний
Християнської чистоти. Яко к вам позваний,
не скор приїдох; не вісте, чим бих удержаний.
В далекой страні, Христа держащей устави,
двоє суть княженія особной держави.
Двоім їх князем любов ко єдиной діві
вліях в серце; недолго убо в тайном гніві
Прибиша зо собою, скоро ярость звірну
откривше, лютую брань і силу безмірну
Двигнута і єдиной жени ради тако
кров людей безчисленних проливають, яко
Троянська іногда брань 3 долго ліяше,
когда греком Єлена похищенна бяше.
Тако мя побіждають християне!

Жеривол

Убо

со Владимиром тобі братися сугубо
Удобнійша брань будет: понеже бо зіло,
яко повіствуєш, єдної жени тіло
Двох мужей побіждаєт; колми паче триста
зв'язати єдиного можуть і од міста
Двигнутися не дадуть, аще приложиши
о том попеченія.

Біс тіла

Всує ся трудиши,
Жериволе! Наша в том печаль, наші труди.
Ти отселі, молим тя, безпечален буди.

Жеривол

Братія, радуймося: еще не уможет
Христос торжествувати, ні єму поможет
Многорічіє жерцов єго.

Піар

Нам прилично
еще пред побідою піти краснолично.

Курояд

Прилично воістину.

Жеривол

Устройтеся спішно,
спішно до скаканія, аз же вам утішно
Явлю zde знаменіє: понеже імами
сладкіє піти пісні, бозі же зо нами
Будуть скакати, токмо первіє їм мушу
пришептати і дати коємуждо душу.

Ідоли зо жерцями, поющими піснь, скачуть.

ДІЙСТВІЄ З

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Владимир, Борис, Гліб

Владимир

Борисе, чадю моє!

Борис

Что, отче, велиши?

Владимир

Виділ еси от греков посла? Что ти мниши
О єго віщанії?

Борис

Закон свой прияти
совітуєт, но требі боліє слишати
О том, да вся ізвісна будуть.

Гліб

Аще вольно
что мниться мні сказати, о отче?

Владимир

Довольно
Глаголи, чадо Глібе!

Гліб

Аз отнюд не знаю
в чем стоїть закон Христов; обаче не чаю,
Даби не любве ради посла сицевого
послал цар візантійський. Аще бо би злого
Був он ухищренія, з лукавим навітом,
не то би своїм тобі представлял совітом,
Что самим їм свято єсть, велико і чесно.
Но єгда что сам любить, то давать не лестно
Мниться дарованіє. К тому кой zde бити
может подзор лукавства? Єгда-бо змісити
Кров їх з нами хочеши, чаю, видять ясно,
яко мир їм даєши, ниже что ужасно
Іли враждебно от нас собі ожидають.

Враги не сим образом кров свою змішають.
Убо молю, не спішно і не без отвита
отслиши філософа, но єго совіта
Не возгнушався, вели єму, да подробну
закон Христов із'яснить і віри удобну
Покажет віру свою.

Владимир

Аки би єдино
серце імами, Глібе! Аз ничтоже іно
Помишляю; прочее віруйте ми, чада:
мнозі к нам приходяху з Візантії-града
Царські посланници, обаче єднако
іміх серце, ниже что внутр іміх. Інако
От сего сотворися: єдва-бо он слово
прорече ми і Христа пом'яну, что-с ново
Не вім і дивну в серці ощутих зміну
і, что всіх єсть дивніє, аки не єдину
Річ слишах, двоїх ніких устен слово бѣше.
Філософ убо, стоя, своя глаголаше.
В мислі же моєй нікто тайним си язиком
(отселі, мню, не слишан бисть он чоловіком)
Повість філософову кріпкими ізвіти
утверждаше. Моя же утроба горіти
Мняшеса, і страх нікий пронзе мя; оттолі
не вім, како ко моей приліпися волі
Ім'я християнське, наші же мні мертви
бозіє мняться бути і мерзкі їх жертви.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Вісник, Владимир, Жеривол

Вісник

Жеривол входа просить, княже!

Владимир
Невозбранно.
Повіми єму о сем слово нечаянно.

Жеривол
Іменем богів наших многих літ желяю,
княже, державі твоєй.

Владимир
Что нового чаю
Слишати, Жериволе?

Жеривол
Вельможний владико!
Желал би лучшую вість носити. Велико
І страшно знаменіє бозі нам дадоша:
зіло розболішася.

Владимир
Но не у помроша?

Жеривол
Не буди то, господи!

Владимир
Се убо не тако
страшно, яко рекл єси.

Жеривол
Умирати всяко
Бозі не можуть, їх бо вредити ничтоже —
ні огонь, ні меч, ні вода, ні земля — не може.

Владимир

Не вім сего.

Жеривол

Єсть єдин вред смертний: от глада
умирають іногда, того ради стада
Тучнії їм на жертву обикоша слати
боголюбці, от них же первого тя знати
Должни єсьми, о княже!

Владимир

Но рци, в чем боліють
бозі твої.

Жеривол

Первіє твої суть. Іміють
Сокрушенні нікіє кійждо своя уди.
Милостив убо буди їм, молю тя, буди
Милосерд.

Владимир

Что же творим? Послухай моєго
совіта, Жериволе! Інного коєго
Большого взищім бога.

Жеривол

Бути се не может.
О княже, како єдин толиким поможет
Народом твоїм?

Владимир

Ні ли єдин аз владію
всім народом? Что се єсть, аз недоумію
Сказати.

Жеривол

Ність се дивно, ність ни мало чудно.
Ти больш смисла імаши, їм же тако трудно
Мудрствовати. Ти, єгда ізийдеш от тіла
(не лгу, ні ласкательно глаголю), до зіла
Превознесен будеши і над всіх немало
богов болій: мал тобі Позвізд 4, мал Купало 5,
Мал Мошко 6, мал Коляда 7, мал Волос 8; сравнений
з тобою і сам Перун будет умаленний.

Владимир

Аз толик сий, обаче от меча боюся
смерті. Богов же како (что се єсть дивлюся),
Богов како не может тоєжде вредити?

Жеривол

Ріх, яко кромі глада не можуть уміти.

Владимир

Вім убо, Жериволе, како тя сотворим
безпечальна, да гладом больных сих поморим.

Жеривол

Что слышу? Аз погибох. О княже всезлатий,
вседрагий, вселюбимий, всемошній, багатий!
Престани сих помислов! Буди милосердний!
Виждь слези, виждь трепет мой, виждь плач мой усердний.
О княже! О господи! О владико! Кую
злобу богов видиши, яко сицевую
Ярость на них воздвиже?

Владимир

Аз от любви сіє,
не от ярості творю, да бозі благіє

В болізни не мучаться. К тому, что пользуясь
больні? На что потрібні суть?

Жеривол
Ясти требують.

Владимир
Жериволе, вижу тя великого бити
боголюбца; но сіє нужно отложити
На інно время. Нині послушай моєя
потреби. Дойде ли вість чесності твоєя
О прибувшем к нам послі царськом?

Жеривол
Слишах, княже.

Владимир
Мню убо, яко віси і вину, єя же
Приход єго єсть?.

Жеривол
Не вім, но боюся зіло
прихода єго сімо: імат бути діло
Ратно, немирноє.

Владимир
Ні єще завіщаний
мир зо нами кріпчає хощет сей посланный
Утвердити: совіт же даєт в кріпость мира,
да і от нас Христова восприметься віра.

Жеривол
О княже! Что се слышу? Се мир? Се брань зільна,

якової от літ древних Росія всесильна
Еще не іміяше.

Владимир
Не нанесет брани
цар, аще і не приймем віри їх. Престани
Всує скорбіти. Твой же кой совіт єсть? Како
на се їм отвіщаєш?

Жеривол
Не хощем вас всяко
Послушати, ні ваша прияти совіти.
Ми больш богів імієм.

Владимир
Но на їх ізвіти,
Іми же нас приводять, что рещи імами?

Жеривол
Вім, что се єсть: прітися словом хоцут з нами.
Аще тако добрі єсть; всує уповаша,
яко ність ум в Росії, яко область ваша
Мудрецов не імієт. Да урозуміють
невіжу Жеривола.

Владимир
Скоро zde іміють
Бути, аз бо їх просих. Ти же удалися
мало; їм же, пришедшим, паки возвратися.
Дерзок єсть, но не чаю, не препрін от слова
мудрець наш аще будет.

Гліб
Обично такава

Дерзость величавая в ділі не буваєт
многомощна і себе суєтну являєт.

Борис

Посел, яко же слишах, вельми єсть славимий
во Греції філософ, і между своїми
Єдва єму, глаголють, обрітєся равен.
Іскусен в ученїї, красномовством славен;
К тому же і страннїї ізучи язики,
умієт і наш руський. Муж же сїй толикий
Не кичитьсѧ, глаголють, но кроток єсть в нраві.

Владимир

Вірно слово: бесіда єго творить яві,
Яко славное єго ім'я не єсть тощно,
з бесіди бо, каков кто внутр єсть, знати мощно,

Вісник

З гречеськой землі посел паки входа просить.

Владимир

Да прийдеť зді, іже нам добру вість приносить.

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Філософ, Владимир, Жеривол

Філософ

Первий мой приход, княже, велінний ми бяше
царем моїм, нині же величество ваше
Прийти веліл ми єси. Аз яко моего
царя і величества, такожде твоего
Творити волю готов: оному повинно,
тебі любовно должен, обоїм всечинно.

Владимир

Сіє ти усердіє і любов толика
велить ми потщатися, да цар і владика
Твой мене не побідить ниже да превзійдет
в любові своїй ко тобі. Но да больший прийде
Сей долг на мя любовний; молю тя, не буди
тяжек (аще хоцещи, да не всує труди
Пути твоего пойдуть), скажи нам подробну
глави ваших уставов; сотвори удобну
Увіренію бути віру нам Христову
да увіми, какову взяти і какову
Отвергти подобаєт.

Філософ

Во всякой потребі
должен тобі єсьм, в сей же найпаче єсть требі
Да служу неліносно; на діло бо сіє
не токмо мя цар посла, но і приліжніє
Сам бог завіщаваєт.

Жеривол

Что ми велить ваше
величество? Се прийдох.

Владимир

Давно ми мисль бяше
Призвати чесность твою; угодна обаче
не бі времені, нині єсть. Тебі найпаче
Достоїть се відати, кія ми совіти
преподаєт цар римський: закон ізмінити
Совітуєт, ти же нам закону начало.

Жеривол

Непотребна ізмінa, ідіже ни мало
Зла не обрітаєтся. В нашем же уставі

кій порок єсть? Разві то відомо державі
Твоїй буди? Большеї жертви приносити
богом должно єсть; зри-бо, что нам сотворити
За нелюбов прещаютъ. В сію нош, до ложа
приступи ко мні нікто худ, сух, кость і кожа
Єдина; аз не познах, Купало же бяше.
І, скорбей, возрїв на мя, рече: "Чесо
Беззаконїє растет, малить же ся зіло
боголюбство? Видиши, Жериволе, тіло
Моє коє єсть? Гді суть многотучні жертви?
Мните ли, яко бозі сильнії суть мертві?
І не требують ясти? І тебе самого
козлядом назвати требї. Такового
Зла не терпим прочее! Не даєте ясти!
Ми убо вас жаждею сотворим пропасти.
Ізсушим Дніпр іли біг єго воспятъ пустим,
но і самий по малі род скупий опустим".
Се рек, мняшеса на Дніпр скоро отходити,
аз же остах трепетен. Что убо творити
Імами і коєй нам требї єсть ізміни?
Отсюду познай, княже!

Філософ

Соннія то сіни
Бяху і позорище трезвим не ужасно.
Слиши, что не от нощна примрака, но ясно
Пред всіми ти глаголю: не токмо вод річних
не ізсушать вам бозі, но, аще от вічних
Обителєй бог призрїть милостивно на ви,
в воді той богов ваших сокрушаться глави.

Жеривол

Да на твою-то прежде обратїться, мерзкий
хулниче, клеветниче!

Владимир

Что ти тако дерзкий,
Жериволе? Посел єсть і откуду, віси,
і до кого прислан єсть. Іли в слові ніси
Іскусен? Словом чинним, не сваром преприся.

Жеривол

Аще тако велиши, княже, добрі случися
Час мні сей. Но что імам глаголати з вами?
Єдин вам токмо єсть бог?

Філософ

Єдного імами.

Жеривол

Слишах тако. Се же что? І како он нужди
всіх человек понесет? Како єму чужди
Скорби во сердце ввійдуть? К тому аще бозі
вам крім єдиного не суть, почто мнозі
Жерці во вас? Єдин ли всім тим довольствуєт
вол на жертву? Что се єсть? Сам же что готуєт
Ясти собі бог? Рци ми. Веліл єси, княже,
словом препиратися; аз нікоєяже
Не вижу в нем мудрості: молчить, не віщаєт.

Філософ

Таков слову твоєму отвіт подобает.

Жеривол

Таков і аз вім, ібо аще достизати
висоти моїх словес не можеш, молчати
Нужда ти єсть. Но рци ми, коєй найбільш сласти
в яденії бог іщет? Что найпаче ясти
Любить он? Рци, молю тя.

Філософ

Аще би не тако
земен був, могл би єси знати, яко
Дух сокрушений — богу жертва єсть любима.

Жеривол

Ха, ха, ха, ха! Сlišіте! Сlišіте славима
Бога християнського! Убо ниже пієт;
жаждний, гладний і бідний — дух єму довлієт,
Парею сит.

Всі жерці сміються.

Філософ

О, сміх ваш достоїн слез многих.

Жеривол

Ми же богов імами не тако убогих:
Упиваються медом; гусей, курей страви
тучать їх, а найпаче тучнійшіє крави
І воли пожирають. Єще ти немногу
вещ реку: коє лице свойственно єсть богу,
Красное ли білоє? Кий шар їм приемний?

Філософ

Вім, кий вид богов ваших — черні суть і темні.

Жеривол

Ваш же каков?

Філософ

Не віми, єсть-бо невидимий.

Жеривол

Слишіте, что нам сказа? Се ли он хвалимий
Філософ? Чуждих богів вість, не вість свого!
Не вість, в кого віруєт. Княже, виждь коєго
Учителя імаши.

Владимир

Престани! Стижуся
красномовства твого.

Жеривол

Владико, чуждуся
Твоєму величеству. Віруй ми, нігде же
тишайшія бесіди не суть, но понеже
Кратким словом істину хранити ність вольно,
ділом смирю хульника, а смирю довольню,

ЯВЛЕНІЄ ЧЕТВЕРТОЄ

Філософ, Владимир, Борис, Гліб

Філософ

Не буди величеству твоєму в досаду, —
се ли в вас мудреці суть? Аз овчєму стаду,
Не дал би сицєвого вождя.

Владимир

Сіє восписати
не требі єсть закону, ниже поридати
Державу нашу: род наш жесток, і безсловний,
і письмен ненавидяй — сєму єсть виновний.
Но не во всем Жеривол глагола безумні:
како єсть бог невидим, не вім аз.

Філософ

Розумні

Отсюду начал єси. Аще бо видимий
був би бог чоловіком, не був би множимий
Собор многобожія, но ниже би вірі
возмогло тогда бути місто во всем мирі.
Віра єсть віровати во вещь таїнственну,
ниже єсть неприлично бути сокровенну
От очес смертних богу. Сонце, ходяй горі,
обаче дерзких очес не терпить: воскорі
Отвращает зіницю. І ви, земні суще
і тожде со іними єстество імущє,
Честі ради не всім вас хочете являти,
многим на престол царський невольнo взираєти.
К тому бог дух єсть, ниже вещество імієт,
і тако до зрінія єго не довлієт
Око плотське. Се же яві єсть отсюду,
яко і душі нашей не можем отнюду
Видіти, какова єсть.

Владимир

Како убо віми,
яко бог єсть, понеже нам єсть невидимий?

Філософ

Сей разум от єстества імієт начало.
Древнії бо елліни, не суще ни мало
От бога ізученні, сіє іміяху
познаніє. Єгда бо весь мир розсуждаху,
Видяще в нем толь многу твар і толь различно
зданіє і всім вещь данное прилично
Свойство і согласіє, яко і в толиком
множестві не ратують на ся, но в великом
Мирі стоять і в єдин кінець наміряють,
ниже когда данний їм чин свой {зміняють.

Свой путь імуть світила, свой брег знають води,
свое время відаєт земля, із ней плоди
Ісходять, кийждо от них во время подобно.
То зряще, філософи ріша: "Неудобно
Бути сим без начала і потребной власті.
Но нікто созда сія і держай упасти
Не даєт і премудрим смотренієм строїть:
убо того і богом нареци достоїть".
Тако всі мудрствоваху.

Владимир

Добрі се. Но кая
нужда єсть, да многія твари розсуждая,
Познаїм токмо бути єдиного бога?
Многих бо создателей твар требует многа.

Філософ

Ні, княже! Не может-бо что началом бути,
аще не єсть єдино: началу іміти
Первенство подобает. Убо аще мнозі
суть во вас; всі ли тіє первіє суть бозі?
Аще ні, єдин убо; аще же всі, како
в многом числі нїсть вторий, ні третій? І тако
Всім вину подобает іміти єдину.

Владимир

Но откуда вісно єсть, яко єще інну
Жизнь глаголете бути і вік іний, новий
сему преставшу?

Філософ

Сіє ізвіщенно слови
Пророков нам єсть; ниже віру невозможно
от'яти, ібо о них многажди неложно
Собитіє познахом. Но і сіє вісно

бисть древним любомудрецем. Платон 9 бо ізвісно
Творить в єдній бесіді, яко душа наша.
єсть безсмертна, і єго розум всі прияша;
Єдин токмо Епікур 10 не хоцет прияти.
Єще же і отсюду тожде само знати
Мощно єсть. Бог, всякая вещь сій начало,
імат всі совершенства, от них же ни мало
Видим в различной тварі. Аще убо цвіти
красния зрим, должно єсть тожде розуміти
І о бозі, яко єсть всей красоти полний.
Видим світила, убо світа єсть довольний
Істочник бог. Чудимся величеству мира:
велик убо і бог єсть, і ність єму міра
Равна в тварі словесной. Знаєм всемогуща,
видяще кріпость мужей; знаєм всеімуша,
Зряще на власть царську; мудра бути знаєм
от мудрості созданной. Сице устрояєм
Правди єго ізвіти; сіє же єдино
довольно показуєт, яко імать інно
Житіє бути кромі временного, єже
во различных случаях преходить. Понеже
Не равна діла йині творять чоловіці:
ін добронравен, ін єсть лукав; в сем же віці
Не всі по ділом своїм мзду і казнь приємлють;
многожди добрі страждуть, лукаві же вземлють
Честі превисокія, убо не вінчаєт
на землі бог праведних, ні злих осуждаєт.
Како убо сам прав єсть, аще зді кончати
всю нашу жизнь імами, ні іной чаяти?
Обаче не тако єсть: бог, правди хранитель,
ін вік нам уготова, в нем же і отмститель
Злим будет, а праведним воздасть мзду сторичну;
сим радость безконечну, оним же казнь вічну,

Владимир

Прежде твоєї бесіди сим образом тоє
порозумівах всегда: єгда бо что злоє
Аще і втай сотворих, совість мя мучаше.
Розмишлях, что боюся: все житіє наше
Зді кончається, мні же кто зді может бути
судія? Но так внутренней скорбі утолити
Не могах. Скажи єще: како о сем мирі,
како о чоловіці, како о сей вірі
Христовой мудрствуєте?

Філософ

Прежде всего віка
бог, сий доволен в собі, созда чоловіка
Во времені, от своєї благості, єдиной,
не да зді живет присно, но ко лучшей інной
Жизні да свой путь творить. Мир же сей всеродний
дал єму в напутіє, даби путь угодний
Імїл, і того ради лице понуренно
іним даде животним, нам же возвишенно,
Да ідіже отчество, тамо ум возводим.
Сего і от еллінської мудрості доходим.
Но чоловік, своєя не розумів честі,
ні познав благодати, сведен же от лесті;
Скотом, от них же лицем разнствуєт, тім страсно
серцем уподобися. І мню, яко ясно
Віси, яже о падшем Адамі обично
повіствуєт: тебе-бо со всяким различно
Общество єсть народом, і со християни
бесідуєши часто. І оттуду на ни.
Аки от істочника, вся нужди і скорби
істекоша, болізні, распрі, брані, борби,
Глади і губительства; сама смерть тогожде
корене і, что смерті лютійше єсть, тожде
На разум наш наведе облак нікий темний,

ім же був осліплений чоловік, весь земний
Сотворися; горі же мало хто возводить
серце, і сим ідолом честь скверную родить.
Сим себе весь мир тако обезумил бязе,
яко кромі іудей весь род почиташе
Мертво діло рук своїх. Но смотри, коликий
бог наш єсть во милості; не терпить вівіки
Мир тако погибати, хоцет возвигнути
лежащих от падежа, не відущих пути
Ісправити, плінених з ада свободити,
еще же да і правді удовлетворити
Божіей за преступство чоловік возможен.
Но понеже ні ангел, ні чоловік может
Ізвести сія в діло, созданну бо силу
превосходить, сам к тому (дивная вещь!) ділу
Знійде. І зри, коль мудрі! Сам плоть чоловічу
восприять на ся, прошед утробу дівичу,
І бисть бог і чоловік, єдинім связуєм
лицем в двою єстеству. Того іменуєм
Христа; той-бо пострада і утоли за ни
гнів божий, той смертію своєю от страни
Адської возведе нас, той научи, како
о бозі да мудрствуєм. І сказа нам, яко
Єдин єсть бог істинний, но лице тройственно —
отець, син і дух святий; отцю єсть свойственно
Рождати от нідр сина, духа ізводити,
онім же от єдина отця ісходити.
Син убо плоть ізволи нашу възприяти
от діви, в той пострада, на кресті розп'ятий,
Умре і погребен бисть, воскресє і явно
многим сіє сотвори, потом же, преславно
Возшед на небо, сіде одесную бога.
Суть же і інна, яже даде нам премнога;
Но не всім вся годствуєт повідати. Когда
облечешся во Христа крещенієм, тогда

І інная увіси. Нині еше сіе
увідай і у пам'ять паче всіх сильніе
Водрузи: ми віруем ізвісно і ясно,
яко будет день судний, страшно і ужасно
Время, день стенанія, день туги, день гніва
божія, вон же люта і неувітлива
Месть погубить грішников, блази же вінчанни
будуть во славі. Прежде убо нечаянный
Глас труби пройдет землю, той мертвих возбудить
(дивна вещь воистину!) і на суд понудить
В єдино собратися; во огонь облеченный
судія сядет, зді же і полк безчисленный
Огненных слуг предстанет. Да і всім же вірний
свидитель — совість своя вся-бо наша знаєт
Тайная: той судія і серця пронзаєт.
Розлучить убо благих і злих на дві части:
Тих в радость воведет, а їм же мира сласти
препяша путь спасенный пошлет во огонь вічний.
Вічний огонь! Се страшно єсть. Кто безчеловічний
такo будет, его же не устрашить сія!
Княже, добрі о собі розсмотри. Виждь, кія
совіти даю тобі. Первіє вся мира
Состави розверзуться, неже наша віра
ізмінy приймет: сію нам предвозвістиша
Пророци неложніі, в піснях предгласиша
і древнія сівілли 11, еллінськіє діви,
Но вземшіі от бога розум прозорливий.
Сію царіє, сію прияша всеціло
Премудрії людіє, і многія зіло
чудеса утвердиша, і мнозі за сію
Кров свою ізляти, под меч нести вию,
нищету, ізгнаніє, темниці, окови
І вся нужди терпіти биваху готови.
Багатства, слава і чин княжеський великий
Минуть скоро і стати не можуть вовіки,

яко же і прочііх минуша; но яже
Аз глаголю не імуть конца никогда же.

Владимир

Дар, єго же нам посла цар ваш, честен бѣше;
Но безцінний єсть бісер, єго же ми ваше
благородіє нині даруєт. Той убо
Должна мя в любові моєй творить, да сугубо
вірну приязнь утвержду, аки ко моєму
Брату; но за премудра словеса твоєму
благородію в том мя должна знаю бути,
Да буду тя отселі во отця іміти:
цареві-бо дар за дар отслати довлієм,
За твой дар равно дати ничтоже імієм.

ДІЙСТВІЄ 4

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Владимир, Борис, Гліб

Владимир

Імате ли нікоє сумнініє, чада,
во слові філософа?

Борис

Мні єще отрада
Великая на серці; єгда-бо он слово
простираше, мниться мні, яко вино ново
Вливаше ми во серце.

Владимир

І аз таковую
радость іміх, но нині інну во мні чую
Ізміну: сон мя нікий устраши до зіла.

Нікийм черним мужем ізведен от тіла
Мняхся бути і водим сквозі дебр пустинну,
потом ввержен в дол темний, потом же ко іну
Місту, світлу і злачну, но не вім, коєго
страха полну, приведен, — доселі моєгв
Покоїти не могу серця. К тому громи
зільнія слишах, потом весь от огня жгомий
Люті бих; отвсюду же пси лаяху мнозі.
Боюся, да не гнів свой поощряють бозі.

Гліб

Істинна єсть, яко гнів поощряють біси,
но суєтний їх меч той. Віми, яко ніси
Сам устрашен. Нашего серця іспитати
хощеши, отче! Ми же тобі подражати
Во всем приобикшії, ни мало в сем ділі
не разнствуєм от тебе; бісовської же силі
Весьма поругаємся: во сні страх наводять.
Почто, аще сильні суть, яві не ісходять
На брань? Аки татіє, покровенни тьмою,
дерзають на спящого і сінь со собою
Ведуть на помощ. Лютий полк суть і ужасний,
лаяху же, яко пси, добрі; ібо гласний
Крик імуть, но ничтоже криком успівають,
не ложни в том, яко в пси себе притворяють.
Ми, отче, велінія от твоєї держави
ожидаєм; аз сею рукою їм глави
Покрушу, аки скудель.

Борис

І о мні не іно
імі розумініє, отче! Непремінно
Согласіє наше єсть; ниже кров сродственна
тако нас вяжет, яко віра божественна.

Владимир

Радуюся, о чада, яко ко благому
преклонні єсьте зіло; обаче влекому
Волю ко желанному не всегда пользует
свободно простирати, но да совітуєт
Первіє трезвий розум на мнозі, і тогда
безбідно пойдєт воля: она бо іногда,
Мняще бути вєщ добру, ізбираєт злую.
Отидіте на время. Аз зді совітую
Наєдині зо мною. З воску імуть діти
серце, скоро їх на вся преклониш совіти.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Владимир, помисли гордиє

Владимир

помишленієм гордим
Коль многі совіти суть, їх же лице красно
мнїтьсѧ бути, но єгда розсмотриш опасно,
Інако являютьсѧ. Первое се яві:
породитьсѧ от сего укоризна славі
Нашей. Не повергу ли гречеським под нозі
царем вінця моего? І їх же на мнозі
Усмирих побідами, тим сам подчиненний
буду? Не оружієм, єдним побіжденний
Словом філософовим! Інако же носить
обичай: да закону побіжденний просить
От побідника, сей же тому да владієт.
К тому мир знаєт, яко сили ми довлієт,
Да з римським царем сяду купно же і равно,
не тако, аще єго ученик єсьм. Явно
Се всім укореніє. Но уже і время
мину ученичества; єгда мал бих, бремя
Сіє на мні не бѧше, — нині, на престолі
князем сидѧй, поддам мя учительской волі?

Доселі бих невіжа, і невіжи бяху
князі праотці мої; всі бо почитаху
Сих богів несумінно. "Убо от безумних
порожден єсть Владимир?" — Кто от многоумных
Боляр не повість тако? І не токмо сіє
рекуть, но (что ми сердце уязвить лютіє)
Рекуть, яко не ради віри приях віру,
но страха ради, хотя й завіщану миру
Кріпость дати, аки би страшна мні зо греки
брань була. Но что сія возмогутъ вопреки
Оглашенной істині? Что сего порока
множає аз боюся, неже цар? Висока
Вельми і єго слава. Но нам совітуя,
креститися не рече, да не аз, дряхлуя,
Творити се явлюся. Аще же і тоє,
єже аз мишлю, будет, что же се єсть? Кое
Зло єсть хулиму бути от рода лукава?
Дим єсть єдин — людська і хула і слава.
А яко стар учуся, то ли будет бідно?
Учитися доброго во всяком не стидно
Єсть времени: "До смерті (общє гласит слово)
всяк человек учиться". Но на мні се ново
Явиться — от праотець нікто же не бѣше
християнин. Что к тебѣ? Аще бо і наше
Не було би от князей сродство, князем бути
не требѣ би нам було! Како же смирить
Імами славу? Ні ли і во християнѣх
суть князі? Суть царіє, суть кріпкі во бранѣх
Воїни. Аще же то і не будет тако,
что єсть цвіт мира сего? Не видиш ли, како
Цвітуще увядаєт! Вся, аки дождевний
туман, аки дим, аки крин єдинодневний,
Аки сон іщезають! А і сіє благо
толь худое колико імат в себѣ злаго,
Вражд, завсїтей, болізнеї, случаєв различных!

Сія ли мя усядять? Сія от благ вічних
Удержат мя? Не буди! Но камо ідеши,
княже бідний? Триста жен гді суть? Не брежеши?
Всіх отвращаєшися? Убо ти звір дивий,
а не чоловік єси; тако горделивий
Будеши, хотяй бути смиренний. І сію
мзду воздаси за любов? Уви мні! Весь тлію,
Жегом огнем сердечним, весь внутр ізгоряю,
пламень ввійде в утробу. О горе! Не чаю
Жив бути, аще прийму закон нелюбимий,
іго тяжкоє, ярем неудобносимий.
Аще же ми ісперва сіє повіданно
було би, когда єще не бі прив'язанно
Серце моє толь долгим обичаєм сластей,
удобніє було би. Нині же огонь страстей,
Толику силу взявши, како єсть удобно
угасити? Отсюду мниться неподобно
Ученіє Христово: учить утоляти
похоть плотськую. Како се єсть — уязвляти
Єстество? Єстеству се наноситься нужда.
Како убо он єсть бог? Воля єго чужда
Єсть смотренія, богу отнюд не свойственна.
Аще он єсть создатель мира вещественна,
То почто созданію своєму противний
закон вносить? Аще же кто ін мир сей дивний
Проізде в битіє, ін убо кто мира
начало єсть, убо єсть ложна о нем віра.
Владимире, что тако біснуєшся? Кія,
біси (о люті тобі!) наводять ти сія
І мислі, і глаголи? Тако єси краткой
пам'яті, забув уже проповіді сладкой
Філософа? Что бо он рече неізвісно?
Что противно розуму? Откуда безмісно
Помишленіє сіє? Єстества начало
ізвісно показася Христос, но ни мало

Он всякому естеству не творить обиди.
Аще вождь дасть воїну меч, да тїм побїди
Іщєт, іли лїт єму єсть употребити
на зло і вмісто врага тїм друга убити?
Тако похоть плотськую бог всїя во плоти
нашей, но да єй чинно, не яко же скоти,
В ситость употребляєм. Здравому согласно
се єсть розсужденію, но мрачить мнї страсно
Ум, обикновєніє, обичай зломити
обичаєм противним. Аще же се бити
Трудно мнитєся; трудно єсть, обачє возможно;
трудно, но удобіє зло єсть і безбожно;
Трудно, но мзди без труда никто не імієт;
трудно, но пом'янути на труд сей довлієт
Огнь вічний. О Христе мой! (Моїм нарицаю,
чужд тебе, окаянний!) В твоєй уповаю
Помощі; твоїм бути жєлаю всецїло,
тебі мою отдаю і душу, і тїло.
Угаси огнь, отжени і хульнїя біси,
єдину ми сохрани славу, ібо віси,
Коль род мой горделивий княжєської державі
поругаєтьсє, аще вірую в тя яві.
Буди угодно тебі, да оттай крещусє.
О нечувства моєго! Кого аз стижусє
І пред ким? Во студ мнї єсть, безумну, цар вишний?
Честен же мнитєся бути лукавий і грїшний
Род сей? Не тако. Всюду да проходять вісти.
о мнї: се яві іду Христа ісповїсти.
Се іду, творю волю божєства твоєго,
і закон твой посреді чрева єсть моєго.

Хор

Прелєсть

Возврати, Владимирє, возврати біг спїшний,
негли постой і слиши плач мой неутїшний!

Познай, любезне,
Кто зовет слезне.
Кого любиши?
Камо біжиши?

В کیا ідеш страни?
Откуда гнів на ни?
Плач тя не утолить,
Глас мой не умолить.

Тако єси твердий,
Тако жестосердий!
Любві ми єдина!
Кая се ізмiна!

Пом'яни, Владимире, дні прежніє тіє,
когда ты об'ятіє іміяше сіє.
Коє тогда пространство, кая радость баше!
Триста жен лобзаніє серце воміщаше.
Скоки і плясанія бяху непрестанно,
сласть всякая течаще в душу невозбранно.
Коїх тогда сладостей не бивахом сити!
Поминати сладко єсть, что ж ділом творити!

Вспомни, когда ко серця охладі
бих з тобою в красном вертограді,
Єстество цвіт являше различний;
аз представлях жени краснолични.
Красно місто от цвітов тих баше,
но краснійше позорище наше;
Стидашеся всюду цвіт червленний,
живих цвітов лицем побіжденний.
Гді дні тіє? Зайдоша в дол подземний,
помрачи їх вечер темний,

Померче день світозрачний,
найде — люті! — облак мрачний.

Владимире, возлюбленна главо!
Кто тя сведе так лукаво?
На самого себе лютий
хощеши гнів воздвигнути.
О мої люди!
То вам не буди,
путем Христовим не ідіте!
Жесток єсть зіло,
удручить тіло,
тяжкого іга не носіте!
Кая лютось, о княже!
Благ моїх новий враже!
Аще тебе самого
мучити мниться благо,
Что інних тебе ради
жаль мучить без отради!
Триста сердець вздыхает,
шестьсот очес ридаєт.
Се аз умножаю всує плач безмірний,
не слишить той каменний, той і зловірний.
Не от княжа он єсть рода,
но от тигров лютих плода, весь єсть звірний,
Весь каменний, весь желізний, весь жестокий,
нечувствєнний, страховидний, яроокий!
Хулить он наша совіти
і побіди мнить-то бути верх високий.
Воістину отмщу тобі, звіре дивий,
отмщу тобі сей наш укор горделивий.
Увіси от месті данной,
како любві поруганной
жаль гнівливий.

ДІЙСТВІЄ 5

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Курояд, Піар

Курояд

Ясти мні хочется, о ясти! Горе! Ясти!
Ясти хочу. Горе мні! Приходить пропасти.

Піар

Курояде, гді ти був? Гді був єси нині?

Курояд

Даби тако не жив був князь наш (наєдині
З тобою бесідную), яко богом жертва
чрез него вся оскуді! О, аще би мертва
Слишах єго, слишах би вість радосну, нову.

Піар

Кая вина?

Курояд

Увірив філософа слову,
Запріти приносити жертву по всім градом.

Піар

Мала се єще злоба.

Курояд

Убивати гладом
Малу злобу зовеші? А єще пречесних
жерцов і молебников за весь мир нелвстнія!
Се аз ходих на село курей куповати.
І когда сіє бяше!

Піар

Горшее слишати,
Вижу, ти не случися? Что глаголють мнози,
молю тя, кто болій єсть — жерці іли бозі?

Курояд

Вім, что вопрошаєши: аки би скорб сію
о мні імил. Ні, друже! Мене не жалію,
Жалію богів. Ібо аще оскудієт
жертва, аз куплю м'яса, но бог не імієт
Пінязей і не пойдєт на село: глад убо
нам — єму смерть готова. І сіє сугубо
Печалива мя творить.

Піар

Єще ти не віси
злови єго горшія? Како єго біси
На богів воз'яриша? Повелі повсюду
крушити боги. Видіх, како уд от уду
Отторжен валяшеся, многим носи, нозі
урізаніє видіх. О благіє бозі!
Болію за вас зіло. Чи не скорб се, друже?
Ладо 12 не может уже плясати, єму же
Сіє діло от богів всіх єсть порученно,
но токмо лакти движет всеує недійственно.
Мошко же отнюд кадил не возможет чути,
Позвізд (О скорб моя! О жалю мой лютий!)
Пребиту голень імат і храмлет стена.
Но слиши множайшія і крайняя злая.
Что видіх, окаянный! Зри вещь неподобну:
діти студнії, кумир розсікши подробну,
Бо главу, аки в сосуд, ізпразняють стомах.

Курояд

Что главі творять?

Піар

Стомах ізпражняють.

Курояд

Ах, ах!

Да како їх не пожрет земля, се видяще!

Вість ли сіє Жеривол?

Піар

Курояде, аще

Увість сія Жеривол, предасть духа богу.

Курояд

Но гді он єсть? Не віси?

Піар

Впаде во премногу

Болізь от скорбей многих і єдва возможе

убіжати от смерті. Зіло бо не може

Ясти, ні вкуса чує; третій день минає,

отнелъ он єдиного токмо пожираєт

Бика на день.

Курояд

О люті! Всі ми ізмрем голодом!

О княже беззаконний! Да би ти над адом

Царствовав, не над нами, не над руським родом!

Піар

Молчи! Тішимся твоїм, господи, приходом.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Мечислав, вождь Храбрый, Піар, Курояд

Мечислав

Коє zde діло, жерці? Воістину дивний
упор сей! Ви єдині імате противні
Бути волі княжеськой? О столпи безумнії
Скоти безсловеснія! Старці дітоумні!

Курояд

Что толиким, господи, движеши нас страхом?

Мечислав

Ні ли слиша-сьте волі княжей?

Курояд

Не слишахом
Воістину. Кая єсть?

Храбрый

Убо єста глуха?
Трубний глас ізвіщаше.

Піар

Но не дойде слуха
Нашего. Ми zde равно прийдохом от пути;
не бихом днесь в Кієві. Но воспом'янути
Ізвольте, господіє, кой указ єсть княжий.
Ми творим волю єго. Воістину вражий
Дух би був, аще би кто противился волі
толикого владики.

Мечислав

Убо вам дотолі
Ність вістно, яко всюду крушити кумири
князь повелі, наставшей християнської вірі?

Піар

Се новеє слишим ми.

Курояд

Ниже нам чаянно,

Мечислав

Како? Вся вість Росія, вам же неслиханно

Доселі єсть. Лжете, пси!

Піар

О господи, буди,

яко же глаголеши; обаче ми люди.

Простії, не слишахом.

Курояд

Да не прогнівиться

власть твоя, ваша повість отнюд бути мниться

Неудобвірительна: наш боголюбивий

князь єсть.

Мечислав

О горе тобі! Ти ли мні, псе лживий,

Лгати велиши? Убо от твєрого ж діла

явлю істину: круши ідоли.

Курояд

Січила

Не імам зо собою.

Мечислав

Воїни, дадіте

оружіє.

Курояд

Милості прошу, не мучіте
Вольного. Виждте, яко не могу под'яти.

Мечислав

Уд непослушний мечем достоїть от'яти.

Курояд

Люті мні!

Мечислав

Достигайте! Ти на місце друга
наступи. Ні ли і ти тогожде недуга
Вредом ослаблен єси?

Піар

Послухай мя мало,
владико! Се Ладо єсть бог, а се Купало,
А се Перун великий; з тіми убо, яко
хощете ви творіте, сего же нікако
Не вредіте, молю вас. Ах, з коликим страхом
поминаєм, что о нем от древних прияхом.
Прорекоша древніє жерці, яко аще
вредить кто бога сего, тогда, то видяще,
Сонце лучі закриєт. Дніпр же възп'ятиться,
Кієв, трусом низвержен, во прах обратиться.
Молю вас, не дерзайте.

Храбрый

Друзі, дерзнім сіє
увідати: діло нам страх сей явственніє
Покажет. О великий! О боже преславний!
Не прогнівайся на ни: что велі державний

Князь достоїть творити. Аще погибаєм,
яко же прещаєши, обаче дерзаєм.

Піар

Не держайте, молю вас. О люті! О горі!
Зріте: трясеться земля, паде град воскорі.
Паде град! Что творите? Не могу стояти
на ногах.

Мечислав

Лживий лестче! Не досить ти лгати?

Піар

Сонце ізміняється.

Мечислав

О колико баше
лщеніє! Колико же невіжество наше!
Кая сліпота! Камень і древо бездушно,
аки бога, лживого, усердно, вседушно
Умильно почитати і тих рабом бути,
їх же раб мой, художник, обиче творити.
Христе, світе істинний! Что тобі імами
воздати за толику милость, юже з нами
Нині сотворил єси!

Храбрый

Но не ізволися
власті вашей видіти, како князь крестися?

Мечислав

Желал от усердія; воїнське діло
удержа мя, не могох настигнути. Зіло

Жалію того. Ти же добрія нам вісти
подажд, виділ-бо єси.

Храбрый

Но кто ісповісти
Предивний позор может! Никогда толика
торжества аз не видіх. Два полка велика
Ідяху стройно, в єдном словеноросійський,
в другом бѣше ізбранный народ візантійський,
Двор світлого деспоти, іже възпріяти
князя послан єсть царем; на всіх воєх златий
Цвіт в одеждах ткан бѣше; броня же толикий
світ іспущаху, яко зрящим і страх нікий.
І радость родяшеся. В толиком позорі
прийде князь наш ко храму. Храм низу і горі
Весь ікони украшен; посереді стояше
сосуд сребрен великий, яко в нем можаше
Єдин погрузитися человек; на десной
страні стояше престол утвари пречесной —
Первому єпископу сідалище, інним —
мало нижайша бѣху; ошуюю чинним
Образом вся особно білії лежаху
одежды, білостію крини побіждаху.
Утвар сію деспота Владимиру, сину
духовному своєму, сотвори по чину
Древнему у християн. Вся же та полата,
аки звїзд, полна бѣше кованих от злата
Лампад і світильников. От восточной страни
сладкая ісхождаше воня безпрестани.
Ставшу при дверех князю, се златими врати
от олтаря ідѣше клір весь. Аз, об'ятый
Страхом радосним (віруй, благородство ваше!),
забих, гдї єсмь; сердце же во мні трепеташе.

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Вісник, Мечислав

Вісник

Великий князь Василій здоровіє і радість
благородству твоєму посилаєт.

Мечислав

В сладость
Приємлю такую вість. Но коє гласиши
ім'я ново — Василій? Чаю, приходити
От князя ти нашего.

Вісник

Наш мя посилаєт
князь к тобі, Мечиславе, но тобі желаєт
Здравствовати Василій.

Мечислав

Тайно твоє слово.

Вісник

Владимир в крещенії прият ім'я ново,
Василій нареченний. Хартія ізвісно
сія явить.

Мечислав

Храбрый, чти, да все будет вістно.

Храбрый

четет посланіє Владимирово
Владимир, в святом крещенії нареченний Василій, князь кієвський і всіх
російських стран повелитель, Мечиславу, вірному воєв наших вождю,
здравствовати.

Не случися доселі ниже мні писати,
ні тобі честі сіє, что от благодати
Божієй прияхом; і юже получаю
радость нині ні в коєм прежде нам случаю
Не бисть когда, аще бо і многія гради
во плін прияли бихом. Убо аще ради
Побід наших должно вам радосними бути,
колми паче достоїт нині вам іміти
Торжество з нами. Вісте, яко по совіту
царську, по милості же божієй, ко світу
От тьми прийдох, єже єсть, оставлше кумири
бездушній, восприях істиннія віри
Істинний закон Христов. Сіє нині діло
тогожде помощію крайні і всеціло
Соверших: приях білу, слржих утвар черну,
во Христа одлекохся і древнюю скверну,
В ней же і родихомся, омих совершенно
тайною крещенія. Се же ізвіщенно
І от бога чудесні бисть нам, ібо когда
внійдох в святую купель, абіє же тогда
Отпаде ми безбідно сквернивая тина
от очес, но і по всім тілі ні єдина
Вреда видіх прочее. Божіє то бяше
призрініє і милость, яже мя учаше,
Простого і невіжду, яві і чудесні,
яко внутр очистихся, очищен тілесні.
Сія вість да радосна будет вам і чесна,
аще в вас єсть істинна, вірна і нелестна
Любов ко нам; се бо мя украшает паче,
неже тысяща вінцев побідних. Обаче
Что сам обрітох, того і іним желяю,
совітую же токмо, не повеліваю.
Се же повелініє наше єсть, да всюди
ідоли сокрушаются, і оттоль не буди
На корогвах воєнних ні громовой стріли,

ниже вінцев купальних, ні інших безділїй;
Знаменіє крестное да будет прекрасно
і зображенно всюди, сіє-бо ужасно
Всему противству будет: сим вооруженний
Константан он Великий погна безчисленний
Полк Максентієв. При сем полку посилаєм
хоругов, тобі же щит крестом знаменаєм.

Мечислав

Совіт княжий усердно приємлю, понеже
прежде Христа вседушно возлюбих і єже
Ідоли сокрушити ділом ісполнихом,
что творити указом первим должни бихом.
За хоругов усердно полк благодарствуєт,
за щит же тако кріпкий вельми долженствуєт
Мечислав, да сам своя перси вмісто щита
дасть єму, от всякого вражія навіта
Защищая власть єго. О вої! Се златий
возсія день; достоїть всім торжествовати.

Хор

Андрей — апостол со ангели
Се уже день возсія, — о радості многа! —
день прийде, і звіщенний мні прежде от богаї
Се той єсть світ, єго же, духом zde водимий,
обіщах ти, Кієве, граде мой любимий!
Дотоль во тьмі був єси, і зрак твой пред миром
світел от діл преславних, но яко кумиром
Темним баше подчинен, баше зіло черний.
Се діло тя просвіти світ он невечерний!
Но гді єсьм? Что се вижду? Кія єще літа
откриваєш мні, царю віков? Світ от світа
(Вижду) умножається, — яко-бо вначалі
мал поток з гор ісходить, потом же во малі
Умноженний от інших, зтекшихся в єдино,

пространними ліється струями. Не інно
Чудо о твоєй славі вижду, граде божий!
Се ти мученичеської крові ростуть рожі:
Борис, Гліб, вітви святі корене святого.
Люті! Уже мечет біс брата проклятого,
Уже, вижу, копіє і нож поощряєт!
Но радуйся, о граде! Зіло украшаєт
Скорб сія лице твоє. Се же что? О странно
чудо! Гори, зрящіі на юг, нечаянно
Світ велій ізпустиша. Ви же, сідиною
чеснії, о мужіє (ібо предо мною
Не криєт вас і земля), что творите тамо?
Світло вас двоїх вижу, і се, єдин прямо
Другому, в горах собі глибокія ями
копають ізсохшими от поста руками.
Коль же многі приходять к оним от стран многих!
Но і князі славнії — чудо! — у убогих
Старцев багатства іщуть. О коль много чесних
лиць вижду! Но толикий от кругов небесних,
Коликий світ ізийде от пещер тих темних.
Росіє! Се ти небо в пропастьх подземних!
Но і вся кієвськія гори драгоцінну
утвар приємлють всюди. Всюди благочинну
Красоту вижу; аки во вінці драгіє
бісери, по всіх горах зрю храми святіє,
Уви мні! Украти гнів, царю прогніваний!
Что крещеніє сіє? Что страх нечаянный,
Граде, велик гнів на тя приять огнепальна
мечь божія? Вельми тя сотворить печальна!
Нікоєму Батию 13 меч подасть огненний,
тім погублен будеши і тим посіченний
Цвіт людей твоїх падєт і скоро повяне.
Но не до конца забвен будеши: возстане,
Возстане ізбран богом, іже тя возставить,
возвратить ти доброту і паки прославить.

Седмий-бо вік отнині світила премнога
на златой колесниці везет ти от бога.
Вижу мужей премудрих, учительних, сильних,
к тому і хорбрых в брані, к тому ж многодільных,
Посреді же всіх оних велія світила
два сіяють. Єдин власом убілен до зіла 14,
Митра же єму злата сїдину пречесну
украшає: в другом же знамені небесну
Вижу утвар: звїзди бо купно зо луною
і в небо перущою зримі суть стрілою.
О церкви російськія! Коль много ти світа
от сих світил прибудет во оніє літа!
Другого же воїнську вижу бронь носяща 15,
всего пламенна, всего палимим горяща
Гнівом. І вижу купно, како полки многи
вражія устрашає і ломить їм роги.
Вижу і се: вражія Магомета гради 16
трясуться пред ним, падуть, не чають отради.
Но нікий лев яриться і на мужа сильна
ногті острить. Но ярость твоя єсть бездільна,
Звіре гордий! Поспішно, о вожде великий,
поспішно іди, будет свєріпий і дикий
Хищник роздран от тебе і їздше воскорі,
ти же наречешися от всіх Сампсон 17 вторий.
Но он на се от мене оружія просить.
Почто? Твое-бо в щиті благородство носить
Крест самого господа, на вся супостати
страшний. Обаче мнється он мні глаголати:
"Твоїм бути воїном велить ми, Андрею,
цар Петр, за помістю ратую твоєю".
Ратуй мні, оружничє! Ратуй, вожде мощний!
Аз, аще в чем возмогу, буду ти помощний,
Се же кий во слїд єго позор поспішає?
Образ вижу аз нікий, єго же являєт
Предзрінїє божїє. Многа і чудесна

вижу на нем зріня. Зде равnoneбесна
Обитель Печерська каменні стіни
подносить 18, а дівая ісполнь своєї сіни
Намет розпростираєт, намет світа полний,
намет, ко Маріїну жилищу довольний.
Зде інно чудо вижу: аки би забвенний,
аки не бивий єще, давно повержений
Престол переяславський і лежавший долі
возстаєт уже красно 19; на том же престолі
Посажєн бисть муж нікий честен, добронравен,
древним оним пастирем ревностію равен.
Зде ініє многіє зрю доми святиє.
От всіх же краснійшє позорище сіє:
Зиждется дом учений 20. О дней тих блаженних,
Росіє! Колико бо мужей совершенних
Произведет ти дом сей! Над всіми же сими
храминами зиждатель Іоанн славимий
Начертан зрится. Боже дивний і великий,
откривий мні толику радість і толикий
Світ на мя ізливий! Дажь кріпость і силу,
дажь многоденствіє, дажь ко всякому ділу
Поспїх благополучний, брань всегда побїдну!
Дажь здравіє, державу, тишину безбїдну!
Дажь сія царю Петру, от тебе вінчанну,
і єго вірнійшому вождю Іоанну!

Феофан ПРОКОПОВИЧ

ВЛАДИМИР

Вперше надруковано у вид.: Тихонравов Н. С. Русские драматические произведения 1672 — 1725 годов. Спб., 1874, т. 2, с. 280 — 344.

Трагедокомедія "Владимир" написана у 1705 р. і вперше поставлена на сцені Київської академії 3 липня цього ж року. У XVIII ст. вона поширювалася у рукописних списках. Нині відомо шість рукописів.

Найповніший із них, що знаходиться в Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щєдрїна у Ленінграді (зібрання Толстого, шифр Q.XIV. 2,

арк. 64 — 88), датується 1751 р. За цим рукописом з різночитаннями інших списків трагедокомедія увійшла до вид.: Прокопович Феофан. Сочинения. Под редакцией И. П. Еремина. М. — Л., 1961, с. 147 — 206. Назву і програму трагедокомедії надруковано за списком першої половини XVIII ст., який зберігається у ЛНБ ім. В. Стефаника (колекція Монастирських рукописів, № 784).
Подається за виданням 1961 р., без різночитань.
За цим виданням тут вміщуємо текст програми трагедокомедії "Владимир":

Дійствие I

Явлення I

Ярополк, брат Владимиров, от него ж убієнний (пронесшейся славі, яко Владимир Христову віру хочет прияти), ізходить от бездн адових, аки би посланний от демонов, братнему наміренію творити препятіє.

Явлення 2

Ярополк, обріт верховного жерця і волхва, іменем Жеривола, откриваєт єму мисль Владимирову, притом і коім сам образом от брата убієн бисть, повіствуєт. Жеривол, раз'яренний, обіщаєтсѧ всю свою волшебную силу на князя подвигнути.

Дійствие 2 Явлення 1

Празнику бога Перуна пришедшу, жрець Курояд трубить, гласяще людей к приношенію жертви.

Явлення 2

Ісходить ін жрець, Піар іменем, і запріщаєт Курояду, да не движет всує народа, не імущей бути жертві; се же того ради, яко позна бути не готова велебного Жеривола, сказуя, како єго виділ сквозі пустиню бігающа і демонов зовуща.

Явлення 3

Смутившимся жерцем, приходить скорбний Жеривол і, всує от друзей

потішаємий, казуе же о обіщанной помоцї. Но зде странным виденїем (трус ідолів узрїв) устрашен, поєт піснь волшебную, глася духов на помоц.

Явленїє 4

Бїс мира і бїс хули на глас жерцов приходять і желаємую помоц обіщають.

Явленїє 5

Бїс тіла, ілі похотї плотськія, мало нїгдї умедлївши, прибїгаєт і такожде пособствовати глаголет себе готова.

Хор ілі Ликованїє

Жерці, от бїсов потїшеннїї, чарами оживляють ідолів і з ними купно пред побїдою торжествують і скачуть.

Дїйствїє 3 Явленїє 1

Владимир з Борисом і Глїбом, синами, бесїдує о послї, от царя гречеського присланном і совїт о воспрїятїї віри Христовой дающем.

Явленїє 2

Жеривол, входа ко князю іспросив, скорбную вість приносить, аки би бозї зіло розболїшася; на что от Владимира помоцї і милостї просить. Но князь, суєтную печаль смїхом ізбив, аки єще не відущу совїт царський, отсилаєт же волхва на время, повелївая, да, єгда прийдет посол, возвратиться і да препрется словом.

Явленїє 3

Вшедшу послу, входить і Жеривол з друзьями. Повелїнієм же княжим начинаєт прїніє з філософом і многїї буєсловнїї вопросы з гордостїю і кіченієм предлагаєт. Дерзостїю же єго прогнїваний князь вон ізгонить жерцов.

Явленїє 4

Фїлософ проповідь простираєт: 1) яко аще і невидим єсть бог, обаче бути

его яві єсть; 2) яко єдин бог; 3) яко вік будущий єсть; 4) о созданії мира і чоловіка; 5) о чоловічем паденії; 6) о воплощенії сина божія і прочее о откровенних тайнах; 7) наконець проповідуєт будущий день судний. І конечно Владимира к вірі преклоняєт.

Дійствіє 4 Явленіє 1

Владимир синам своїм сон повіствуєт: в нем же наважденієм диявольським от различных видов устрашися.

Явленіє 2

Владимир, отслав сина, терпить іскушенія. Мир бо єму горделивія, біс же хули хулнія, плоть же плотскія помисли наводять. Он же, тако бідствуя, наконець вся іскушенія побіждаєт і ідет к ісполненію волі господней.

Хор

Прелесть со многими другинями зовет Владимира, да возвратиться, і различными страстьми, веселими і скорбними, лик свой мішаєт. Не услышанна же сущі, отмстити єму грозить.

Дійствіє 5

Явленіє 1

Курояд і Піар, жерці, плачуть о опроверженії ідолів, єже бисть в Кієві повелінієм Владимира, такожде і о болізни чеетного Жеривола.

Явленіє 2

Мечислав, вождь воєв російських, пут... аєм, находить на жерцов і, видя ідоли стояща, сваритьсся на преступников волі княжей. Они же о сем аки би не відали, много лгуще, отрицаються. Мечислав, укорив і ізгнав жерцов, ідоли со вої крушить. Се сотворше, єдин от воєв, іменєм Храбрый, повіствуєт Мечиславу (не бувшу при крещенії Владимира), коім образом і чином к крещенію ідяще Владимир і како храм украшен баше.

Явленіє 3

Приходить вісник ко Мечиславу со епістолією от Владимира, в ней же Владимир повіствуєт о своем крещенії і како чешуя от очес его чудесне

отпадоша. Посилає же в дар Мечиславу щит і хоругов, обоє крестом знаменанно. Мечислав со вої торжествує.

Хор

Андрей святий радується о ісполнившемся єго прореченію (єже іногда, водрузив крест на горах кїевських, проглагола о імівшем просїяти благочестїю). Таже духом пророчествує і о єще будущих в Росїи вещех; о мучениках, о преподобних печерських, о церквах многих, о нашествїи Батїевом, потом і о нинї славою цвітущих росїйських світилах, панах і ктиторах і благодїтелях наших.

Трагедокомедію "Владимир" було присвячено покровителю Київської академії гетьману Іванові Мазепі.

У трагедокомедії виведені історичні особи: це великий кийвський князь Володимир Святославич (рік народж. невід. — 1015), за правління якого у 988 — 989 рр. на Русі було запроваджено християнство, його молодші сини Борис і Гліб, вбиті у 1015 р. за наказом їхнього старшого брата Святополка; Ярополк I Святославич (загинув у 980 р.) — великий кийвський князь, брат Володимира Святославича, з яким вів міжусобні війни за великокийвський князівський стіл.

1 Перун — у східнослов'янській міфології бог дощу, блискавки та грому. У міфології Київської Русі аж до прийняття християнства вважався головним богом.

2 Константин Великий (бл. 285 — 337) — римський імператор, за правління якого християнство було визнане державною релігією.

3 Троянська... брань. — Йдеться про війну стародавніх греків з Троєю у 1194 — 1184 рр. до н. е. Приводом для війни стало викрадення троянським царевичем Парісом Єлени Прекрасної, дочки Зевса і Леди, дружини спартанського царя Менелая.

4 Позвізд — бог повітря, погоди і негоди у давній міфології східних слов'ян.

5 Купало, Купала — персонаж східнослов'янської міфології, бог земних плодів. Свято Івана Купала відзначалося в ніч з 6 на 7 липня і супроводжувалось купальськими іграми й піснями.

6 Мошко (Макош, Мокош) — божество у давній східнослов'янській міфології.

- 7 Коляда — персонаж давньої східнослов'янської міфології. Пізніше свято коляди ототожнено з різдвом (7 січня).
- 8 Волос, Велес — бог худоби у міфології Давньої Русі.
- 9 Платон (справжнє ім'я Арістокл, 427 — 347 до н. е.) — давньогрецький філософ, об'єктивний ідеаліст.
- 10 Епікур (341 — 270 до н. е.). — давньогрецький філософ-матеріаліст.
- 11 Сівілли — в античній міфології жінки-пророчиці.
- 12 Ладос (Лада) — персонаж давньої східнослов'янської міфології, богиня сонця, згоди, любові й достатку.
- 13 Батий (Бату, р. н. невід. — 1255) — хан, внук Чингісхана, очолював спустошливу навалу на Північно-Східну і Південно-Західну Русь у 1236 — 1243 рр. Війська Батия вщент зруйнували Київ.
- 14 Єдин власом убілен до зіла ... — Мається на увазі київський митрополит Варлаам Ясинський, який займав митрополичу кафедру з 1690 по 1707 р.
- 15 Другого же воїнську вижу бронь носяща... — Йдеться про гетьмана Івана (Іоанна) Мазепу.
- 16 Магомета гради — турецькі міста.
- 17 Сампсон (Самсон) — герой давньоєврейської міфології, який нібито мав надзвичайну фізичну силу.
- 18 Обитель Печерська камінні стіни подносить... — Кам'яна стіна навколо Києво-Печерської лаври була змурована у 90-х рр. XVII ст.
- 19 Престол переяславський... возстає уже красно... — Переяславська єпархія була відновлена на початку XVIII ст. Першим її єпископом у 1701 р. став Захарія Корнилович, ігумен Києво-Михайлівського монастиря.
- 20 Зиждеться дом учений. — Новий корпус Київської академії розпочато будувати у 1703 — 1704 рр.